

ИНДИГИР УОТТАРА

Муома улууһун
общественной-политической хаһыата
indigir-uottara@yandex.ru

12+

Хаһыат 1953 сыллаахха олохтоммута
Сэрэдэҕэ, субуотаҕа тахсар

2020 с. ТОХСУННЬУ 9 КҮНЭ

ЧЭППИЭР

№ 1 (5531)

ҮҮММҮТ 2020 СЫЛЫНАН!

ДОЙДУМ ДЬОНУГАР

Саҥа күнүнэн, дойдум дьоно!
Дьэрдэ Бахсанат дьэбэит
сылаас буоллун,
Уххан Тойон аал уоккут,
Күлбүрүү умайа үөрдүн-көттүн,
Торҕо буруобут, унаарыйа тэнийдин,
Балчыр оҕону бүөбөйдээн,
Кини кэрэмһэ төлкөлөөн.
Ийэ-аҕа иэһин төлөөтүн,
Төлкө түстүүр, удьуор ууһуур
Түөрэхтэрин салбаатын.
«Тизэрэгэй Бахсы» уһаайбаҕытыгар
Кир-хох киирбэтин,
Айбыт Айбыларгыт
араначчылаатыннар,
Аан Алахчыннын алтыһын,
Ааттаһын, көрдөһүн,
Уукун Эбэ үрэхтэргитигэр,
күөллэргитигэр,
Айах тутан күндүлүү сылдьын,
Айангыт, сырыгыт
ситиһиилээх буоллун.
Барылаах Баай Байанай
Илии тутуурдаах, өттүк харалаах,
Эт, балык, кус көтөр
сүүрэрэйттэн өйүлээтин.
Манан Манхалын Хотун,
Сандалы остуол дэлэгэй үрүн астарын,
Сибизһэй аһы аһаан-сиэн
Чэгийн-чэбдик доруобуйаланын,
Үйэбит уһаатын,
Үлэни өрө тутун,
Алаас, сыһыны аайы кэбиһиилээх
оттонун,
Иһэгэй Ийиэхсит аргыстаһан,
Илин, арҕаа, собуруу, хоту
Томтор, толоон устата
Хороҕор муостаабы, сыспай
сиэллээҕи мэччитин.
Хаан Халыктай хайалар
Тумуларын, халдыаайыларын тула
Сындыстыы сыыйылар табалар,
Үөрдэрэ тобуоруһа муһуннун.
Таһаһыт уол ситиһииттэн
мичээрдээтин,
Түүлээх бултаан, ичигэс танас тиктэн,
Илиигит, атаһыт сылаас сырыттын.
Тахсар күнү үөрэ көрсүн,
Айыы санаалаах, аһыныгас
сүрэхтэнин,
Сайдам-сайаҕас майгыланын.
Саргылаах үүммүт сылынан
Дьол-соргу тосхойдун эһиэхэ,
Дойдум мааны, дьонугар-сэргэтигэр.

Распоряжение Главы Республики Саха (Якутия)

О ПРИСУЖДЕНИИ ГРАНТА ГЛАВЫ РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ) СЕМЕЙНОЙ ДИНАСТИИ ОЛЕНЕВОДОВ ЗА 2019 г.

Во исполнение Указа Главы Республики Саха (Якутия) от 21 ноября 2019 г. № 826 «Об утверждении Порядка предоставления гранта Главы Республики Саха (Якутия) семейной династии оленеводов», в целях государственной поддержки оленеводства, повышения престижа профессии, сохранения преемственности

поколений и стимулирования развития семейных династий оленеводов:

1. Присудить грант Главы Республики Саха (Якутия) **семейной династии Громовых** (глава династии Громов Валерий Николаевич, оленевод-наставник кочевой родовой общины коренных малочисленных народов Севера (эвенов) им. Н. В. Худи-Харючи, муниципальное образование «Момский район» РС (Я).
2. Опубликовать настоящее распоряжение в официальных средствах массовой информации.

А. НИКОЛАЕВ, Глава Республики Саха (Якутия).

г. Якутск.
27 декабря 2019 г. № 754-РГ.

ХАРЫСТААНА.

СИРИ СИКСИГИНЭН

Саха сирин олохтоохторуттан чэпчэтиллээх ипотеканан туһаныга уопсайа 800 мөл. солк. суумаҕа сайаапка киирбит. Ол туһунан Айсен Николаев социальной ситимнэринэн кэпсэтии кэмигэр эттэ.

«Өрөспүүбүлүкэбэ хас да ыал чэпчэтиллээх ипотеканан туһаныга сайаапкаларын бигэрэгэтии ылла. Саха сириттэн 100-тэн тахса сайаапка киирдэ. Уопсай суумата 800 мөл солк кэринэ дэн исписэлиитэр иһитиннэрдилэр. Онтон Уһук Илин регионугар бу суума миллиардынан аабыллар», — дийтэ Ил Дархан Айсен Николаев.

Бааннар барыллаан 200 мөл солк сайаапкалары бигэрэгэспиттэр. Владимир Путин биллэрбит эдэр ыаллары дьээнэн хаачыйыга бырагырааматын элбэх киһи туһанарыгар эрлээбин аҕа баһылык эттэ.

«Биһиги бырагырааманы өйүүбүт. Дьокуускай куоракка эрэ буолбакка, муниципалитеттарга эмиз бу хайысхаҕа күүстээх үлэ барыахтаах. Эдэр ыаллар чэпчэтиллээх кирэдьитинэн туһаналларыгар күүстээх үлэ ытталларыгар улуус баһылыктарын кытта көрсүһүгү тоһоҕолоон бэлитээбитим», — дийтэ Николаев.

***

Ил Дархан Айсен Николаев Арктика кытылынан тайаан сытар улуустарга саахаллар уонна хаарбах туруктаах дьэилэртэн босхолоуну сүрүн соруғунан ааҕар. Ол туһунан киһи социальной ситимнэринэн аһаҕас эфиригэр эттэ.

Айсен Николаев эпитинэн, өрөспүүбүлүкэбэ үүнэр сылга 100 тыһ кв м хаарбах дьэиттэн дьону көһөрөр сорок туһар. Регион хотугу өтүгүр ыраах, суола-иһэ суох улуустарыгар бу кыһала тыһи суолталаах.

«Сорок ыарахан, боростуой буолбатах. Манна муниципалитеттар күүскэ ылсан үлэлиэхтэрин наада. Биллэн туһар, тутуу комплексн үлэтииттэн эмиз улахан тутулуктаах. Мизэрлэр ылылаллар. Бу ыарахан сорогу хайаан да быһарыахтаахпыт», — дэн өрөспүүбүлүкэ лидерэ эттэ.

***

«Анаабыр алмаастара» уонна Арктика улуустара 2020 сылга сөбүлэни түһэристилэр. Итиннэ олобуран, АЛРОСА кытыгыс тэрилтэ булун, Анаабыр, Өлөөн, Эдьигээн уонна Эбөөн Быгантай улуустарын социальной-экнэмичэскэй сайдыыларыгар 108 мөлүгүн солкуобайы ытыга.

Докумуонна «Анаабыр алмаастара» АУо генеральной дириэктэрэ Павел Мариничев уонна бу улуустар баһылыктара илии баттаатылар. Сөбүлэниилэр сир баайын туһаныга лицензия болдьобун устатыгар күүстэрин сүтэриэхтэрэ суоҕа.

Биригэ үлэлээһин тумус тутуллар хайыскаларынан Арктика улуустарын экнэмичэлэрин сайыннарыы, сүрүн социальной соруктары быһаарыга табыгастаах усулбуйалары тэрийии, экология ирдэбиллэрин тутууу, олохтоохтору хаттаан үөрэтии уонна үлэбэ ылыы буолар. Маны сэргэ, 2011 сылтан «Анаабыр алмаастара» «Арктиканы ыраастааһын» бырагыраамаҕа кытталлар. Бу эрчигинэн, хара тимири луомун хомуйан Арктика оройуоннарыттан анал тутар пууннарга тийэйлэр.

«Анаабыр алмаастара» Булун уонна Арктика улуустарын сиригэр-уотугар баар алта баайдаах сир баһылааһынна уонна алмааһы хостообунна лицензиялаах.

СИА матырыйаалларын.

В Республике

Перед муниципалитетами поставлена задача по повышению эффективности работы районных антинаркотических комиссий

Под председательством Главы Якутии Айсена Николаева 30 декабря проведено завершающее в 2019 году заседание Антинаркотической комиссии Республики Саха (Якутия).

О ходе реализации ведомственной программы по социально-психологической работе в отношении лиц, имеющих алкогольную и наркотическую зависимость, содержащихся в исправительных учреждениях УФСИН по РС (Я), доложила начальник психологического отделения Оксана Басенко. Отмечено, что совместно с медицинской службой УФСИН по РС (Я) осуществляется сбор информации о лицах, имеющих алкогольную и наркотическую зависимость, желающих в случае осуждения и направления для отбывания наказания в исправительные учреждения участвовать в социально-психологической работе, направленной на профилактику алкогольной и наркотической зависимости. Лицам, освобождающимся из СИЗО, предоставляется информация о социально ориентированных некоммерческих организациях, находящихся на территории республики и осуществляющих помощь людям с алкогольной и наркотической зависимостью.

Отдельная плановая работа проводится с несовершеннолетними, чьи родители были осуждены за хранение, распространение или употребление наркотических средств.

Заслушав доклад, Айсен Николаев внес предложение о занесении в протокол заседания Республиканской антинаркотической комиссии пункта по усилению взаимодействия аппарата комиссии с УФСИН по РС (Я) в части проводимой профилактической работы, а также стимулирования НКО, осуществляющих деятельность по реабилитации лиц, имеющих алкогольную и наркотическую зависимость.

О реализации и эффективности муниципальных целевых программ антинаркотической направленности рассказал начальник Департамента внутренней политики Администрации Главы РС (Я) и Правительства РС (Я) Михаил Слепцов. Он отметил, что из всех муниципальных районов и 2 городских округов республики только в 14 реализуются мероприятия антинаркотической направленности и только в 2 районах приняты целевые муниципальные программы. В 8

муниципальных образованиях действуют подпрограммы, которые заложены в различные муниципальные программы.

«Мы разработали и направили во все районы республики модельную муниципальную программу, так как в 2020 году перед аппаратом Республиканской антинаркотической комиссии стоит задача — чтобы все районы и городские округа привели свою муниципальную программу в соответствие с модельной антинаркотической программой с указанием целевых индикаторов и оценки эффективности от реализации программы», — отметил Михаил Слепцов.

Глава Якутии отметил, что во многих муниципальных образованиях республики деятельность антинаркотических комиссий сведена к формализму, а между тем, работа на местах является основой профилактических мероприятий. По мнению Айсена Николаева, особое внимание в деятельности антинаркотических комиссий должно уделяться пресечению распространения наркотиков в детско-подростковой и молодежной среде, совершенствованию профилактических мероприятий с категорией граждан, входящих в группу риска, это неработающая молодежь, лица, находящиеся в конфликте с законом, несовершеннолетние, оказавшиеся в трудной жизненной ситуации и социально опасном положении.

В завершение заседания Айсен Николаев призвал представителей органов внутренних дел и местного самоуправления на местах проводить активную работу по недопущению розничной продажи смесей снюс, содержащих никотин и его производные. Взять этот вопрос под жесткий контроль, в том числе в период праздничных каникул.

Пресс-служба Главы и Правительства Республики Саха (Якутия)

ОЛОХТОН ДУОНУЙУУНУ ЫЛЫАХХА

Былыргыттан быйылгыга диэн «сарсынны күн сырдыга бағалаах» диэн олоххо тапталбыт уонна киниэхэ тардыһыбыт туһунан этэн-этэн кэллэхпит.

Ол аата хас биирбит орто туруу аан дойду күөбүнэн чөлгийэр сирэмигэр төһө кыалларынан уһуннук уонна дьоллоохтук олорор ымыгы санаалаабын туһута. Кырдыга, маны санныгар түспүт хаар ууллан истэбин аайы өссө ордук дьэнкэрдэбин уонна уон оччонон күндүтүк сыаналыгын. Ону баара, сэбиэскэй сағана биһиги, сахалар, уһун үйэлээхпитинэн Кавказ итии хааннаах омуктарын кэнниттэн иккис миэстэбэ сылдыбыт эбит буоллахпытына, билигин хартыына уларыйан турар. Ол да буоллар онтон сылтаан харыс түһэн муунтуйар-мунчаарар наадата суох. Кэнники кэмгэ 80-нарын аһан сүүстэригэр тийбит кырдыаҥастарбыт барахсагтар сыһыа-баайа эбиллэн иһэллэр. Тоҕо 80 саастан тирэннин диэтэххитинэ, хоруйдуом: күн бүгүн сайдыылаах экономикалаахпын диір госуларстволарга 70 саас оҕо ооннууругар тэннээх, кинилэргэ, кырдыгы 80 саас кэниттэн аабыллар. Россия Эбэ Хотун балысханньык сайдар, ол иһин да Владимир Путин 2030 сылга россиянары Бүтүн Аан дойдутаабы «80+» кулуупка кириэхтэхтэр диэн сыал-сорук туруорбута. Өскө бу курдук силлиэтэ-буурбата, түһүүтэ-тахсыыта суох этэнгэ айаннаан истэхпитинэ ити аатырар «80+» кулууптарын чилиэнэ буоларбыт чуолкай.

Кырдыгы – улахан искусство

Немец омук улуу суруйааччыта кырдыгы туһунан бу подзаголовка суруйбутум курдук этэн турар. Кини салгы бу искусствону саастаах киһи эрэ барыта баһылаабатын чопчулаабыта. Бу өйдөбүлү сахалыы тыһынаан биэриэм. Ардыгар, хомойуох иһин, биһиги «кырдыар диэн кырыыс» диэни истээччибит, эбэтэр «кырдыан кыһарыйтарбыт, соҕотохсуйан сорсуйбут» диэни. Баары баарынан ыраас хаарга уурдахха, бу аата ағам саастаах тустаах киһи проблемалардаах эбит. Ол куһалбалартан биір-дэрэ айылба сокуонунан киһи эт-хаан өттүнэн мөлтөөһүнэ, дыан-дыаһах араһпат буолуута, күүс-сэниэ намтыра, о. д. а. Оттон сүрүн биричиннэн кырдыаҕа аанһа аһарбат буолуу, сылаас-сымнаҕас сыһыанынан тутасхыты буолаллар. Аһара түспэт туһуттан төрөппүтү көрөртөн аһаастанан анал тэрилтэлэргэ илдээн биэрини таарыйа да сорумматым, айыта бэркэ дылы. Кистэмэт, манньк түбэлтэлэргэ мэлдьи буоларын курдук, буруйдаабы көрдүүр сүпсүлгэннэ түһэбит.

Психология-конфликтология диэн салаа баар. Кини быһаарытынан, ханнык бағарар «ар-бур» дэһингэ, иирсээнгэ

аһардасты биір эрэ киһи сүүс бырыһан буруйдаах буолара ағыйах, иккис өрүт туох эрэ сыысхалы эмиз таһаарыан сөп. Биір дьизэ кэргэнинэн салгытан хабан ойуулаан көрдөрүөм.

Ыл ньир-бааччы олорон иһэн саастаах ағаларын кытта тыл тылга кириибэттэрэ эрби тийһинээбэр элбээбит. Ол төрүүтүнэн кырдыаҕас эдэрдэри наар «манньк буолун, ону гынын» диэн үөрэтэн-такайан тахсара буолбут. Эбиитин наар дьизэбэ олороруттан быһпастан түбүктээх үлэлээх дьонун бэйэтин таһыттан туох да манһаа араарбат адынаттамыт. Оттон дьонноро бэйэлэрин олохторунан уонна көрүүлэринэн олохуохтарын бағарар буоллаһтара. Дьэ ол иһин эдэрдэр кыһыраллара-тымталлара чаастатыбыт. Кырдыаҕас барахсан оҕолорум миһин өйдүөхтэрин бағарбаттар диэн үлээннээхтэригэр суланар идэлэммит. Оччону истибиттэр саһырбаттан тэбиэни онорбуттар, аныгы оҕолор сүрдэммиттэр диэбиттэр. Тылтан тыл, кэпсээнтэн кэпсээн бардаҕа ити. Манньк хобдох түбэлтэни хайдах тумнуохха сөбүн быһааран көрүөм.

Үөрэ-көтө ылыннаһа

Үөһэ этэн аһарбыһыт: онон сэмени икки өрүккэ сүктэрэбит. Кырдыаҕас олох бөбөнү олорон мунһуммут уопута аһара баай, билбитэ-көрбүтэ уон оччонон элбэх. Онтун оҕолорго тиксэриэн бағарара бааламат. Аны туран, олох отуора уларыйан сорох өйдөбүллэр уларыйыттар, сорохторо сиик буолан симэлийбиттэрэ. Этэргэ дылы, сана кэм – сана ырыа. Эбиитин бүгүннү күннэ олох тэтимэ аһары күүстээх. Киһи таһыгар олорон үгтээх-сүөгэйдээх хойуу чэйи иһэ-иһэ чааһы чааһынан унһуктаах уһун сүһэни тардар бириэмэ кэмчи. Барытыгар үһсүйдүөххэ наада. Ағам саастаахпыт ону учуоттаабатах буолуохтаах.

Оттон эдэрдэр ағалара түөрт эркиннэ хааллан олохторугар, сонунна-нуомаска уонна бүтэн быстыбат сана атастаһытыгар наадыйарыгар ураты болғомто уурбатахтар. Дьинэр, кинилэр ытык киһилэрин таптыллар. Бысыхайаҕас буланнар, кинилин хайаан да иһирэхтик кэпсэтэргэ, ааспыты аһтарга уонна кэлэри анаарга бириэмэ быһахтаахтар этэ. Өскө киниэхэ үлээннээхтэрин кытта алтыһарыгар сөптөөх усулубуйаны тэрийбиттэрэ буоллар, үчүгэйтэн атыны ағалбата чуолкай. Киин сирдэргэ бу кыаллар. Холобур, саастаахтар «Школа третьего возраста» сылданнар олус сэргэхсийэллэр, таптыр дьарыктарын сайыннараллар, араас күрэстэргэ кытталлар, көрсүһүүлэри тэрийэллэр, о. д. а. ааған сиппэккин. Оччотугар кырдыаҕас бүгүннү олобунтуругун хайдах баарынан ылынар,

муннукка олорон муунтуйууну түһэн да көрбөт. Эргиччи көрдөбүнэ, саастылааһтара түбүк-садык үөһүттэн тахсыбаттар, көр-күлүү күөрэйэр, добор-атас эбиллэр, олохтон дуоһуйуу үрүлүйэр. Кырдыгы умнулунааба ол.

Дьобурдаахтар-талааннаахтар түмүстүннэр

Муомаҕа ағам саастаахтар ағыйаҕа суохтар. Кинилэр дьизэ кэргэн эргийэр киһи буолаллара үөрүүлээх. Ол да буоллар этиэххэ наада: кырдыартан ким да аптаах арбааһы бүрүнэн куоппат. Ол иһин билиһиниттэн сағалаан ытык дьоммут олох мүүтүн өссө уһуннук амсайалларын туһугар кинилэргэ кыһамныбытын уон төгүл улаатыннарарбыт буоллар. Ханньк эрэ түгэһнээгэ буолар тэрэһиннэргэ ыһырыынан мунурдаммакка, бастайааннай төрүккэ олобурбут интэриэһинэн кулууптары аһааһа, эдэрдэргэ дьизэ кэргэн психологтарын иһитиннэриэххэ, киин регионнар аһымал санаалаах волонтердарын уопутун туһаныаһа. Ағыйах сылынан Саха Өрөспүүбүлүкэтин автономията тэриллитэ 100 сылын бэлиэтиэхпит. Санаттаһа, онно нэһилиэннэбит аһсаанын биір мөлүйөһннэ тиэрдэргэ дьулуһуохтаахпыт.

...Дьизэ кэргэһнэ оҕону фотоағафка тэһнииллэр. Ол аата кини дьизэ иһинээбэ сыһыаны, сир-майгы микроклиматын харағынан көрөн ол модели тугуһар. Өскө иэримэ дьизэбэ кырдыаҕаска-саастааһа итиннэн илгийэр амаһах сыһыан сатылаабыт буоллағына, кини онтон туораабат, инники олобор үтүктэр, туһанар. Кэлин алаһа дьизэбэ аал уоту отуннағына, удыуорун утума уһуур-тэһийэр, төһөнөн элбэх оҕолонор да, оччонон дьоллонор. Кырдыаҕастарбытын таптылаһын, сылаас сыһыаммытынан угуттаан үйэлэрин өссө уһатыағын диэһиннэн түмүктүүбүн, эһнэхэ эрлим туохтаағар да күүстээх.

Афанасий ИВАНОВ.

Эвен поэта, учуонайа В. Д. Лебедев төрөөбүтэ 85 сылыгар

САНААЛАРБЫН ҮЛЛЭСТЭБИН

Эвен поэта, учуонайа В. Д. Лебедев төрөөбүтэ 85 сылынан оройуонна элбэх туһааннаах дьаһаллар ытыгылынылар. Олортон биридэринэн ахсынны 20-21 күнүгэр Орто Дойду орто оскуолатыгар алын кылаастартан сабалаан улахан дьонно тийэ, устудьуоннары хабаан туран, Бүтүн Россиятаабы «III Лебедевскэй аабылар» научнай-практической конференция буолар. Барыта 100-тэн тахса (кэтэхтэн кыттыыны киллэрэн туран) дакылаат нууччалыгы, сахалыгы, эвенни, английскэй айдыгы тылларынан аабылынылар. ХИФУ профессордара кытта кыттыбыттара конференция таһымын үрдэттэ.

Бүтүн Орто Дойду орто оскуолатыгар директордаабыт, В. Д. Лебедев аатын үйэтитиигэ күүскэ үлэлэспит П. Н. Павлова кэтэхтэн дакылаатын кылгатаан билиһиннэрбит.

Дакылаатым “В.Д.Лебедеви өйдүүбүт уонна сүгүүйэбит” диэн ааттаах. 3 чаастан турар. 1 чааһа – кириитэ “В. Д. Лебедев – эбээн норуотун көһөнө-көмүс талаана” диэн ааттаах, лингвист-учуонай, эбээн тылын, диалектарын, фольклорун үөрэтээччи, бэйиэт, литэрэтиринэй кириитик, тылбаасчыт, культуролог, общественной үлэһит быһыытынан билибит улуу киһи, ол иһин талааныгар сүгүүйэбит, сыаналыбыт диэн санааны эттим.

2-с – “Өйдүүбүт, сүгүүйэбит!” диэн сүрүн чааска Василий Дмитриевич 70 сааһыгар аналлаах бастакы «Сандаарар Хотугу кыраайыт» научнай-практической кэмпириэнсийэ хайдах барбытын абынным, бу оскуолаҕа сыаналаах кылаат тэнэ туох матырыяал муньуллубутун кэпсээтим. Ону атын хотугу оскуолалар туһаныахтаахтар.

В.Д.Лебедеви үйэтитэр үлэни сабалаабыт киһи быһыытынан туох санаалар кирибиттэрин эһигинниин үллэстим.

Биллэрин курдук, Чыбаабылаах эбээннэр түөлбэлээн олорор нэһиликтэрэ буолар. Онон Орто Дойду оскуолата национальной статуһу ситиһиэхтээх. “Национальной оскуола – абыһах эбэтэр баһыйар ахсааннаах омок тылын, култууратын харыстыырга, сайыннарарга, пропагандалыырга туһайан, национальной компонены толору эбэтэр быстах киллэрэр уопсай үөрэхтээһин тэрилтэтэ. Национальной оскуолалар баста абыһаан, төрөөбүт тылын, култууратын сүтэрэр кутталга кирибит төрүт олохтоох омугу өйүүргэ анаан тэриллэллэр...” [1]. Г. Н. Волков национальной оскуоланы үөрэтэр тылынан, үөрэх бырагырааматын ис хоһоонунан, национальной саатабынан быһаарарга этэр. Үөрэх предметин быһыытынан хайа сүһүөхтэн (начаальнай,

орто, улахан) биэрэри чуолкайдыхха наада. Мин үөрэх былаанын вариативнай чааһыгар “Эбээн тылын” киллэрэн, 1-11 кылаастарга нэдиэлэҕэ 1-дии чаас үөрэтэргэ сүбэлибин. В. Лебедев эбээн кылааһын, оскуолатын аһарга туруулаһыта. Оччоҕо инникитин үөһэттэн оскуоланы сабы куттала бүрүккүө суоҕа. Оҕолор төрөөбүт сирдэригэр олорон үөрэниэхтэрэ.

Эбээн тылыгар, култууратыгар (“Удин” этнофольклорнай ансаамбыл үлэтигэр, салайааччы К. Е. Слепцова) бырагыраама суруйан үөрэх министиэристибэтигэр көмүскээн, эбии үп-харчы көрдүөххэ. Научнай салайааччылары булуоха. Оччоҕо ыйааһыннаах докумуон буолуоҕа. Кэскиллээх, киэн хабааннаах үлэ сабаланыа.

Эбээн оҕото төрүт тылын билэрэ – Конституциянан, федеральной, региональной “Тыл”, “Үөрэхтээһин”, “Оҕо быраабын” сокуоннарынан көмүскэммит бырааба. Көнүллүк сангарар, суруйар, санаатын этэр буолуохтаах. Өрөспүүбүлүкэҕэ ытыллар күрэхтэргэ кыттар таһымнаах бэлэми ылыахтаах. Ол эбээн тылын учууталын эбээннэһигэр кириэр.

Ийэ тылын дьыссаакка сылдьар сааһыттан үөрэтэххэ. Саха, нуучча, омок тылын тэннэ баһылаатабына, билии-көрүү эйгэтэ кэниэҕэ, үүнүөҕэ-сайдыаҕа, поликультурнай үөрэхтээһин үрдүккэ эрэ көтүтүөҕө, толерантнай сыһыанна үөрэтиэҕэ. Глобализация үйэтигэр киһи аймах онно дьулуһар буолбаат! Интегрированной үөрэх ирдэбилинэн, гуманитарнай предметтэри сөпкө дьүөрэлээн, “Лексика” түһүмэххэ табыгастаахтык туһаныахха. Тыл суолтатын эбээн, нуучча, саха, английскэй тылынан биэрэххэ.

В. Д. Лебедев төрөөбүт күнүн (ахсынны 20 күнүн) өрөспүүбүлүкэҕэ эбээн тылын, литэрэтиирэтин, култууратын күнүнэн биллэриэххэ. Эбээннэр бырааһынныктырын курдук киэн хабааннаах тэрээһин барыахтаах. Норуот ырыаһыттарын, нимканнары, артыыстары, худуһунньуктары, норуот маастардарын, этно-фольклорнай ансаамбыллары тардыахха, национальной аска, оонньууларга, сээдьэҕэ куонкурустары ытыахха. Тыл тыыннаах кэрэһиттерин кытта көрсүһүннэриэххэ. Муома тэлэбиндэннэҕэ тылы үөрэтэр биэриилэри киллэрэн наада.

Эбээн тылыгар улуустаабы олимпиаданы, тыл этиигэ күрэҕи, литэрэтииринэй аабылары сыллата Орто Дойду оскуолатын базатыгар ытыахха. Оҕолор билэр-көрөр бабаларын көбүтэр, чинчийэр үлэҕэ сыһарар сыллаах “Наукаҕа бастакы хардылар” куруһуогу үлэлэтиэххэ. Түөрт тылынан (эбээнни, сахалыгы, нууччалыгы, омоктуу)

иһитиннэриилэри, ыстатыйалары, эр эпэрээттэри, ырытыылары, дакылааттары, бырайыактары суруйа үөрэнниннэр. Бастын үлэлэри түмэн, брошюра таһаарыахха.

Бизэ сыл буола-буола, бу оскуолаҕа өрөспүүбүлүкэтээҕи «Лебедев аабыларын», Хоту сир литэрэтиирдэригэр эбээнни «Лебедев күннэрин» олохтоохха. Үлэлэри түмэн, кинигэ гынан иһиэххэ.

Тылга дьөбүрдээх оҕолору дьарыктыахха. Литэрэтииринэй куруһуоктары, салоннары тэрийиэххэ. Электроннай почтанан улуус хаһыатыгар (“Индибир уоттарыгар”), “Кэскилгэ” айымныларынан ытыахха. Аан дойдуну хабар сыһыпара (цифровизация) эйгэтигэр, интернет ситимигэр кириэн, туох үлэ барбытын иһитиннэрэн, оскуола сайтыгар уган иһиэххэ. Аан дойду, Арасыйыа үөрэхтээһингэ сонуннарын билэ, сетевой сибээннэн кытта олоруоха.

Орто Дойду оскуолата эбээн тылын, култууратын үөрэтиигэ Арасыйыа, өрөспүүбүлүкэ оскуолаларыгар эргийэр киин (ресурснай центр) буолуохтаах, сетевой оскуолаларын кытта чат-кэпсэтиилэри олохтоон, онлайн-уроуктары биэрэн, уопут атастаһыахтаах, анал тэмэлээх үөрэхтэри ытыахтаах.

Биир киһи курдук, биир хамаанда буолан, бүтүн оскуоланан үлэлээн, “Эбээн бастакы учуонайа, бэйиэтэ В. Д. Лебедев суолунан” бырайыагы суруйан, үөрэх министиэристибэтигэр көмүскээн, өрөспүүбүлүкэтээҕи экспериментальной былаһаакка статуһун ылыахха.

Тыа хаһаайыстыбатын салалтатын, биридилээн урбаанньыттар, нэһилиэнньэ көмөтүнэн таба базатын тэрийиэххэ.

Төрүт идэҕэ туһаайан үөрэтиэххэ. Эрэгийинэн компонентын суотугар «Оленеводство» предмети киллэриэххэ.

Ыстаадаҕа үлэ быраактыкатыгар улахан кылаастары күһүн ытыахха.

Таба үүтэ эмтээх. Ону оҕо лаабырыгар доруобуйаны тупсарыга туһаныахха. Иппотерапия ньыматын – табаны миинэн чэбдигирдиини киллэриэххэ. Таба түүтүн туһаҕа таһаарыахха. Үөрэх кэннинээҕи чаастарга норуот маастардарын, истээннээннэри тардан, көбүөрдэри, сэлиэччиктэри тигиэххэ, сувенирдары оноруоха.

Олохтоох тэрилтэлэри сэргэ үөрэх, тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэлэрин, Омуктар дьыалаларыгар департамены, ХИБУ Хотугу филология, РФ хотугу-илинни норуоттарын тылларын уонна култуураларын институтун кафедраларын (ИЯКН), Култуура уонна искусство судаарыстыбаннай арктической институтун (АГИКИ), Гуманитарнай чинчийи уонна абыһах ахсааннаах хотугу норуоттар кыһалбаларын институтун, СӨ национальной оскуолаларын чинчийэр

научнай институту, “Арктика” оскуола-интеринээти (Нерюнгри куорат) кытта ыкса сибээстээхтик, былааннаан үлэлиэххэ. Үрдүк далааһыннаах үлэни тэрийиэххэ.

Нэһилиэккэ баар “Арчы дьэтин” туһанаахха, эбээни сири-туому киллэриэххэ, тизмэлээх тэрээһиннэри ыгыаахха.

Үп-харчы тийбэтинэн, оскуола мусуойун ититэр систиэмэттэн быһан кэбиспиттэрин сөбүлээбэти. Эбээн кинитэ эбээмин диэн билиниэхтээх, киэн туттуохтаах. Онон олохтоох омуку културатын көрдөрү мусуой, мун саатар, мунук нэһилиэккэ баар буолуохтаах.

Дагылаат 3 чааһа «**Өссө киһэ буолбатах**» диэн түмүк тыл буолар. Сотору кэмнэн Орто Дойду орто оскуолата “лебедевецтэри” иитэн таһаарыа, дьиннээх табалары көрүөхпүт, Чыбаабылаах эбээһинэри бырааһынныктарыгар ыалдьыттыахпыт, сээдэлиэхпит, Хоту дойду оҕолорун үөрбүт харахтарыгар эбээн норуотун сарсыннытын көрүөхпүт диэн эрэл санаабын сүтэрбэппин. Ол үрдүк сыал туһугар бары күүһү түмүөххэ!

В.Д. Лебедев биһиги өйбүтүгэр, сүрэхпитигэр өрүү тыыннаах! Ыра санаата туолуоҕа:

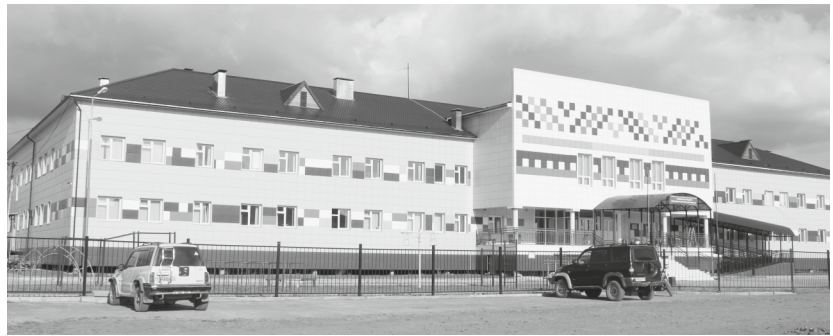
«Ыстаал бөрүөм, ыл эрэ,
Ыраас манан кумаабыга
Көнүл дойдум күн кэрэ
Көстүүлэрин оһуордаа». («Ыстаал бөрүөм, ыл эрэ»).

П. Н. ПАВЛОВА,
2000-2004 с.с. Орто Дойду орто оскуолатын дириэктэрэ.

Ахсынны 26 күнүгэр Соболоох нэһилиэгин уопсай мунһаа буолан ааста. Аҕа баһылык А. А. Тарабукин 2019 сыллаах дьаһалта үлэтин-хамнаһын туһунан отчуоттаата. Быйылгы баһылык нэһилиэнньэ иннигэр отчуота уратылаах буолан биэрдэ. Ол курдук улахан экранна туох үлэ оһулуллубутун, толоруллубутун сиһилии кэпсээтэ. Ол курдук бу сайын 240 тонна от оттоммут, былаан 101% туолбут. Тыа хаһаайыстыбатыгар сүөһү ахсааныгар кыра биллини баар диэххэ сөп. Нэһилиэккэ «Далбар» дьахталлар, «Аартык» эр дьон, «Эрчим» ыччаттар, «Алгыс» саастаах дьон, «Алаһа» төрөппүттэр түмсүүлэрэ күүскэ үлэлиллэр. Ааһан эрэр сылга олохтоох депутаттар аҕыс сессияҕа 45 быһаарыны ылыннылар, 28 уураах, 55 дьаһал ылылынна.

Быйылгы сылга уонча сылы быһа кэтэспит итити ситимигэр «Дьулуур» түөлбэ олохтоохторо холбоннулар. Сыннаалан киинигэр улахан өрөмүөн, сыһыһа 7,3 км уһуннаах мелиоративнай үлэлэр бардылар. Нэһилиэк тулатыгар баһаартан харыстыыр ыраастааһын үлэтэ Тэрилиннэ. 3 ууну оботторор пирс оһулуунна. Спортплощадкаҕа таһырдыа тренажердар турбуттара, футбол оонһууну хонуута тэлгэннэ. Сайынны уу ситимигэр үлэлэр ытылыннылар, суол

ВНИМАНИЮ ВЫПУСКНИКОВ!

29 февраля 2020 года Момская средняя общеобразовательная школа отмечает 90-летний юбилей!

Приглашаем всех желающих принять активное участие на торжествах. Вас ждут «Перекличка поколений», веселые уроки, занимательные перемены, клубные встречи, видеозал, концерт выпускников и зажигательная дискотека.

Инициативная группа.

Нэһилиэк олоҕо

БАҔЫЛЫК ҮЛЭТЭ ҮЧҮГЭЙИНЭН СЫАНАЛАННА

өрөмүөннэннэ.

Нэһилиэк дьаһалтата, орто оскуола кыттыһан «Тихон» ыстаадатыгар быйылгыттан сағалаан оҕо сыннаалан лаабырын тэрийдилэр. Эһиил бу үлэбитин өссө далааһыннаахтык тэрийиэхпит диэтэ. От тизтэринигэр көмө көрүллүбүт. 2019 сыллаабы бюджет хайдах тырыһылыбытын дьаһалта сүрүннүүр испэссэлиһэ И. А. Кириллина кэпсээтэ.

Мунһаах кмигэр нэһилиэк дьоно уопсай куластааһыннарын Соболооххо икки түөлбэ баар буолла, ол курдук «Дьулуур», «Кэскил». Баһылык олохтоохтору ытгарын баайалларыгар сүбэлээтэ. Ону тэнэ ыксаллаах быһы-майгы тирээтэбинэ хаһан бағарар олохтоох эр дьону туора турбакка эттэхтэринэ көмөлөһөллөрүгэр ынгырда. Чахчы дағаны билгин кэли-барыы, суолга массына алдыанар түгэннэрэ тахсаллар. Нэһилиэк олохтоохторун ТЦТ 20 ханаалы көрөргө социальнай управлениеҕа сайаапка биэриэхтээхтэрин санаатта.

Олохтоохтор боппуруостарыгар А. А. Тарабукин толору эппиэтэри биэрдэ. Быйыл саас 100-тэн таһа эргэрбит остуолбалар уларыһахтара, дизельнэй сана станция кэлиэхтээх, эргэ теплотрассалар сағардыллахтара. Социальнай контракт нөҕө 6 киһи сүөһү ылылар, олохтоох көбүлээһин чэрчитинэн, бюджет кырыымчыгынан сибээстээн,

Лесная уонна Южная уулуссалар олохтоохторугар үүммүт сылга итити ситимигэр киерэллэрин туһугар биер санааҕа кэлэн куластаатылар. Ону таһынан сана инициативнай хамыһыһаны таллылар. Кыайы 75 сылыгар нэһилиэк скверигэр стела туруоҕа.

Соболоох нэһилиэгин эдэр баһылыга А. А. Тарабукин отчуотун истэн баран, олохтоохтор кини

үлэтин үчүгэйинэн сыаналаатылар. Аны салгыы соболоохтору долгутар боппуруоһунан 2020 сылга нэһилиэк сиригэр-уотугар көмүс хостоһунугар геологической үлэлэри ытыгы киерээри ғынара буолар. «Тихон» ыстаадатын үрөһин баһын диэки табалар маршруттарын уонна хас да үрүйэлээх, өрүстээх сирдэри ураты харыстанар территория онордохторуна эрэ быһанар кыахтаахпыт. Кэлэр кэнчээри ыччакпытыгар дьон доруобуйатыгар, балыкпытыгар, иһэр уубутугар охсуулаах буолар, – диэтэ А. А. Тарабукин. Нэһилиэк олохтоохторо бары көмүс хостоһунун утараларын биллэрдилэр. Улуус кииниттэн Муома оройуонун ойуур харыстабылын салайааччыта, улуус сирин-уотун сүрүн испэссэлиһэ кыттыны ылылар, санааларын атастастылар.

Николай КОРЯКИН.

Соболоох.

ЫЙ БЭЛИЭЛЭРИНЭН СЫЛЛААҢЫ ГОРОСКОП

Б ы й ы л Сибииннэ сылын кытта Кытай халандарын мөһүлгэтэ, атыннык эттэххэ, биир эргилэр (12 сыл) түмүктэнэр. Онон 2020 сылтан, Кырыыса

суруйалларынан, кырыыса – уустук, кынкый, кубулбат майгылаах харамай. Кини санаатын табар туһугар тугу эрэ туран бэриллэхтээх эрэри, букатын ыһыктар наадата суох. Кырыыса, күүстээх уонна хорсун дьону сөбүлүүр буолан, тилхэбэр кыһамнылаах сыһыангытын сыаналыахтаах.

Кырыыса – Кытай халандаарын бастакы, «ааны арыйар» бэлиэтэ. Онон сыал-сорук туруорунарга, сана идэйэни, санааны сабарга, тугу эрэ сабалыырга тобостоох кэм иһэр. Үлэни-хамнаһы уларытар, бэйэ дьыалатын тэринэр, үбү-харчыны мунньар түмүгэ эмиз үчүгэй буолуо диһилэр. Ол эрэри кими эрэ албынныыртан, тугу эрэ кистииртэн, кумунаһартан, киксэртэн – туттунун.

Арба да, кырыыса – элбэх оҕолоох харамай. Онон бу кэскили түстүүргэ, удыуру ууһатарга үтүө дьайыннаах буолар чинчилээх.

Салгыы ый бэлиэлэрин бу сылга туюх күүтэрин биллэр.

сылыттан, сана кэрдиис кэм сабаланар.

Сана кэрдиис кэм судургута суохтук сабаланар чинчилээх. Тобо диэтэххэ, 2020 сылга олох өссө биир мөһүлгэтин олуга, акылаата охсулдуохтаах. Ол аата кэлэр 12 сыл этэнгэ ситиһилээхтик аһарын туһугар быйыл хаһаангытааһар да элбэби хамсаныахтаахпыт. Аны туран, астрологтар

ХОЙ

Хой сылы быһа ыарахан сүгэһэрдээх очуос таас хайаны дабайан иһэр, хайа чыпчаала кэлиэхчэ кэлбэт курдук санаалаах үлэлиэ-хамсыа. Аны туран, Хой 2020 с. ахсыннытыгар диэри олох-дьаһах араас эйгэтигэр хас даһаны соругу бииргэ, суулуу тутан, быһаара сатыа. Онтон сылтаан сыл бүтүүтэ бырда быста ырыа эрэри, сыралаах үлэ түмүгэ соһуччу, хаһаангытааһар да үөрүүлээх буолуо. Хаһан да түһэн баттаппатах дьобура арылыа. Ону мүччү туптар, «умнан» кэбиспэтэр эрэ, кэмниэ кэнэбэс дьылбатыгар махтанна.

ОБУС

2020 сылга Обус туюхха барытыгар эппиэттинэстээхтик, оттомноохтук сыһыаннаһахтаах, тып-тап курдук тутта-хапта сылдьыахтаах. Дьынэр, кини үгүс бырааһынныгы, үөрүүнү-көтүүнү, сынньанары сөбүлүүр эрэри, эһиһил бэйэ бодотун тардына сырыттаһына, улахан сыал соругу туруорунан үлэлээтэбинэ, Кырыыса кинини үтүө хараһынан көрүөбэ. Онтун аһан, эһиһил үчүгүйдик үлэлээтэбинэ, сана мөһүлгэ акылаатын бигэтик түһэрдэбинэ, кэлэр да сылларга үп-харчы боппуруоһугар төбөтө ыалдыбат буолуо.

ИГИРЭЛЭР

Өскөтүн аһан эрэр сылга Игирэлэр умса-төннө түһэн үлэлээбит, чугас дьоннорун, доһотторун кытта элбэхтик алтыспатах буоллаһтарына, бу сылга кинилэри доһордоһуу уонна күүстээх таптал күүтэр. Ол эрэри сүрэхтэрин-дууһаларын арыа охсорго, ыһа-тобо сынньанарга тиэтэйиэ суохтаахтар. Сана билсигиһи үйэлэрин монуур сүрэхтэрин анаарын кытта көрсүһүүнү тосхойуо. Үп-харчы кырыымчык соһус буолуо эрэри, онтон таһсарга тобуллубут быһаары олохторун тухары туһалыа. Ааспыты, буолан бүһүтү аһыбыттааһар сана суолу тобулар быдан ордук буолуо.

АРААК

Быйыл дьон бары Араак хантан күүс-күдэх, сэнниэ-эрчим булан үлэлирин, кэлэрин-барарын, кыайарын-хоторун сөбүөхтэрэ. Ол эрэри кини бэйэтэ мэлдьи

бириэмэ сырсытыгар сылдьыа, тугу да сиппэт, кыайыа, соругун, былааннаабытын ситиэ суох курдук санаалаах буолуо. Ити барыта – сулустар дьайылыра. Ол гынан баран, араак 2020 сылга тус олоһор да, үлэтигэр-хамнаһыгар да кимнээбэр элбэх ситиһиллэниэ. Оттон хаалбыта-сиппэтэбэ кэлэр сылга үлэлииргэ-хамсыырга уонна күүһү-сэниэни эбэр төрүүт эрэ буолуо.

ХАХАЙ

Хахай бу сыллар тухары үлэлээбитин-хамсаабытын быйыл Кырыыса үтүө хараһынан көрүөхтээх. Онон булгуччу көмөлөһүө. Күүс-күдэх өһүллэр, үлэлиир-хамсыыр санаа тамты мэлйибит кэмнэригэр кырыыса көмөтүнэн үтүө дьон көстүөхтэрэ, кинилэр Хахай сана сабахтары арыйарыгар төһүү буолуохтара. Хахай 2020 сылга кими эрэ таптыан, төбөтө эргийэн ылыан сөп. Оннук түгэннэ бэйэни, тулалыыр быһыыны-майгыны анаалыстаан көрөр ордук. Сыал-сорук туһугар үбү-харчыны, сэниэни харыстаабатаһына, 2021 сылга уонна онтон кэлин «олоһум табылынна» диир кыахтанна.

КЫЫС

Өйү-санааны сааһылыыр, күүһү-күдэби мунньунар, уоскуйар сыл иһэр. Өскөтүн Кыыс кыаһын уонна сайдар көскилин сатаан сөпкө сыаналаатаһына, 2020 сылга бары баһатын толорор кыахтаах. Кыыс бэлиэлээх дьон эһиһил өрөмүөннэниэхтэрин, үлэлэрин-хамнастарын уларытаахтарына, ханна эрэ көһөн барыаһтарын, сана тапталы көрсүөхтэрин сөп. Ол эрэри бириэмэни уһатар-кэнгэтэр табыллыбат. Ол унньуктаах уһун санаа түһүүтүгэр тиэрдиэн сөп. Онон 2020 сылга саамай үчүгэй быһаары – бүтүн уонна барытын!

ЫЙААҢЫН

Аһан эрэр Сибииннэ сыла Ыйааһын сэниэтин, сыратын-сылбатын эспит, үгүстүк түбүгүрдүбүт, ситиһиһини да тосхойбут. Онон быйыл кини сынньанар сыла. Биллэн турар, ыһыктар табыллыбат эрэри, сыллааһы былааны тохсунһу санагыгар оностон баран, аргый аһай инники диэки дүккүйэ туруохха сөп. Саамай сүрүнэ – ыксаабакка. Олох, дьол

уонна таптал минньигэс амтанын билэр курдук. Кырыыса «ыйааһын ырытар, ырыналыыр дьобура үптээх-харчылаах халпардары арыйарга көмөлөһүө» диир.

СКОРПИОН

Скорпион уонна Кырыыса курдук икки уустук харамай биир дьыбэ батан олоһолоро уустук. Онон Скорпионнар сэрэхтэрин сүтэрдэллэр, ыһыктан кэбистэллэр, тугу эмэ көтүмэхтик онордоллор эрэ, Кырыыса олууру-моһууру онороро саарбаһа суох. Онон бу сыл Скорпионнар майгыларын, туруктарын, өйдөрүн-санааларын тургутар сыл. Өскөтүн кинилэр мөһүлгэ бастакы сылын этэннэ мүччү түстэхтэринэ, бэйэ бодолорун ыһыктыбатахтарына, кинилэри ким да тохтотор, самнар кыаһа суох буолуо. Кинилэри салгыы ситиһи, табыллыы, таптал уонна дьол эрэ күүтэр.

ОХЧУТ

Охчуттар кыайы-хотуу, ситиһи кэбэбэстик кэлэригэр, Дьылба Хаан кинилэри мэлдьи хадаһалыырыгар үөрэнэн хаалбыттар. 2020 сылтан оннугу күүтэр табыллыбат. Кырыыса кынкыйдыан, кинилэртэн элбэби ирдиэн сөп.

Онон эһиһил уустук боппуруоһу быһаарар туһугар, элбэхтэн акаастаныахтарына, үгүһү үлэлиэхтэрин, саһаны тобулуохтарын наада. Ону кыайдаллар, саһагаллар эрэ, сыл бүтүүтэ олохторун тухары көмөлөһүөхтээх, аһатыахтаах-тангынарыйахтаах улахан уопуту мунньунохтара. Саамай сүрүнэ – хайдахтаах да кэмнэ чугас дьонноохторун умнуому суохтаахтар.

ЧУБУКУ

Чубукулар таннары уонна албын диэни умнубуттара ырааһыт буоллаһына, сыл саһаланыыта Кырыыса ону санатыа. Ол эрэри кинилэр онтон куттанар, «олоһум манан бүттэ» диир дьон буолбатахтар. Дьону кытта сыһыаны, олоһу саһалы көрүөхтэрэ уонна ол көмөтүнэн сана билсигиһини олохтоон, үлэбэ-хамнаһа ситиһиллэниэхтэрэ, үп-харчы туругун тупсарыахтара. Үөрэнэллэрэ, умнубуту сөргүтэллэрэ үс бүк туһалаах буолуо. Тапталлаһы кытта

ЫЙ БЭЛИЭЛЭРИНЭН СЫЛЛААҒЫ ГОРОСКОП

сыһыаны сэргэхситэр, умнуллаары гыммыты «быылын-буорун» тэбии түһэр кэм кэлбит.

КҮРҮЛГЭН

Кырыса сылыгар Күрүлгэннэр уу нуурал олохторо умнуллоу. Кини күрүлгэннэргэ бииртэн биир моһолу, уустук боппуруоһу бэлэмнээн олорор. Онон бу кыабы-күүһү, тулууру-дьулууру уонна саамай сүрүнэ – бэриниилээх буолууну тургутар сыл. Биирдиилээн билэр дьону кытта өйдөспөт түгэннэр үөскүөхтэрин сөп эрэри, күрүлгэн онтон тахсары, «эйэлээх суолу» тутары кимнээбэр да ордук сатыыр. Бэйэлэрин ыһыктыбатахтарына, сыл бүтүүтэ соһуччу уонна хаһааннытааһар да үөрүүлээх бэлэх күүтэр.

БАЛЫКТАР

Кистии, хаһаана, «кэлин» дии сылдыбыт баһа санааны олоххо киллэрэр сыл. Мүччү тутуон – ол айыыта онон буолуо. Кырыса соһуччу быһаарыылары, туругас-олоругас, ураты толкуйдаах, халбархай суолга киирэртэн куттаммат дьону сөбүлүүр. Балыктар Кырысаны сөхтөрдөхтөрүнэ, дыыла түмүгүн бэйэлэрэ да сөбүөхтэрэ. Ол харчыга, үлэбэ-хамнаска эрэ сыһыаннаах кыайы буолбатах. Ол эрэри кими да хомогуо, болҕомто таһыгар хааптарыа суохтаахтар.

«Кыым» хаһыаттан.

ЭҔЭРДЭЛИБИТ!

Тапталлаах кэргэммин, аҕабытын, эйбэс эһэбитин үлэ бэтэрээнин **НЕУСТРОЕВ Василий Васильевичи** 70 сааскын туолар өрөгөйдөөх күнүнүн итиитик-истинник эҔэрдэлибит!

Эйиэхэ бары кэрэни, үтөнү, чөл туругу баһарабыт, санаабыт санаан сатанан, баһарбыт баһан туолан истин, өссө да өр сылларга биһиэхэ сүбэ-ама буола сылдыргар баһарабыт.

Биһиги Эйигин күүскэ таптыбыт, сыллыбыт, уурубут.

Кэргэниң, оҕолорун, сиэннэрин, кийитин, бииргэ төрөөбүттэрин уонна аймахтарың.

***

Убаастабыллаах **Надежда Матвеевна!**

Өрөгөйдөөх үбүлүүгүнүн ис сүрэхпиттэн итиитик-истинник эҔэрдэлибит! Саха алмааныны кытаанах доруобуйаны, таһаарылаах үлэни, сир үрдүгэр баар бары кэрэни, сырдыгы, үтөнү, дьолу-саргыны баһарабыт.

Оройуоннаабы киин балыыһа терапия отделениетын үлэһиттэрин коллектива.

ЭБЭБИТ БАРАХСАНҒА МАХТАЛ!

(А. А. Атласоваҕа)

Эбэрдэ истин сылааһын
Эйиэхэ аныбыт төрөөбүт күнүнүн!
Эйбэстэй эбэлээтэр эбэбитигэр
Эйиэхэ махталбыт мунура суох.
Эгэлгэ араас дыктини, үгүһү
Эһэккэлиин үөрэтэн-такайан
Элбэҕи ааһарга, толкуйдуурга,
Үөрэххэ-сырдыкка тардыһарга
Кынат үүнэрдигит ыччаттаргытыгар.
Эрэли, тулууру үөскэтэн,
Олох кэрэ эйгэтигэр
Үйэлээҕи биһиэхэ бэлэхтээтигит,
Эдьий-убай арыаллаах
Дьоллоох оҕо сааһы атаарабыт.

Эдэрдии эрчиминэн хамсанан,
Олоххо дьулуургуан,
күүстээх санаабынан
Оҕолоргор, сиэннэргэр тирэх буол,
Үөрүүнү-көгүүнү үксэт!
Эбэбит барахсаны тула түмсэммит
Эйигин кууһабыт-сыллыбыт,
Эйигин таптыбыт, өрө тутабыт
Үтүөбэ кэрэбэ угуйбуккар.
Ырыа-тойук аргыстаах,
Уһун үйэлэн, чэгийн буол!

**Виола, Санаайа.
Индибир агрооскуолаҕа.**

Послание Главы РС (Я) Ил Тумэнү

Уходящий год войдет в летопись Якутии, как год начала железнодорожного пассажирского движения

Этого радостного события республика ждала на протяжении 30 лет, отметил Глава Якутии Айсен Николаев в своем Послании Госсобранию (Ил Тумэн) РС (Я).

«Теперь регулярное сообщение не только обеспечит уже в наступающем году 20%-й рост наземного пассажирооборота, но и даст якутянам уверенность в крепкой связи с регионами России, ощущение единства нашей великой страны. Завершение строительства железной дороги сформировало ключевое звено мультимодального транспортного хаба в Нижнем Бестяхе», – сказал Лидер республики.

Важной задачей остается развитие водного транспорта. В этом году серьезнейшие проблемы вызвало экстремальное обмеление реки Лены. Глава Якутии выразил благодарность речникам республики, которым в сложнейших условиях удалось перевыполнить план завоза жизнеобеспечивающих грузов.

«Дальнейшие перспективы водных грузоперевозок, включая «северный завоз», связаны с вводом в 2021 году высокотехнологичной Жатайской судоверфи. На ее строительство в рамках госпрограммы «Социально-экономическое развитие Арктической зоны Российской Федерации» предусмотрено 4 млрд. 106 млн. рублей федеральных средств», – сообщил Айсен Николаев.

Пресс-служба Главы и Правительства
Республики Саха (Якутия).

Кыайыы 75 сылын көрсө

**И. В. СТАЛИН
ТӨБӨЛӨӨХ
МЭТЭЭЛЛЭРИ
ТУТТУЛАР**

Улуу сирдьит И. В. Сталин төрөөбүтэ 140 сылыгар аналлаах РФ КП мэтээллэрин тыыл-үлэ бэтэрээннэрэ **А. Ф. Слепцова, А. А. Сивцева, Е. Е. Старостина, И. С. Старков** бастакынан туттулар.

Кинилэр сэрии сылларыгар, сэрии кэнниттэн дойдуну бөбөргөтүүгэ, чөлүгэр түһэриигэ үлэлээн, кылааттарын уксубуттара.

Мэтээл өссө да кэлэрин күүтэбит.

Бэйэбит инф.

380 лет Зашиверска

МОМСКИЙ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЬ ВАСИЛИЙ БЕРЕЖНЕВ (1876 г.)

Из поморья Архагельской губернии в первой половине XVIII столетия бежал в Сибирь крестьянин Ефимий Бережнов. «В сермяжном армяке, в сырмятых сапогах-ичигах добрался он до реки Иртыша, где гремела слава о походах Ермака» (А. Шадрин, «Колыма XVIII-XX век». С. 6-7, Якутск, 2010 г.). Много рек, озер пересек конный транспорт, пока не достиг столицы Севера – Якутск.

Сколько путешествовал по аласам, тайге, никому не известно. Зато достоверно известно, что появился он в Зашиверске спустя столетие, после похода на Индигирку «охочих» людей и казаков Ивана Реброва и Постника Иванова-Губаря. В то время Зашиверск был уже не острогом с десятью юртами, а небольшой городок, раскинувшийся на высоком берегу Индигирки у подножия безлесных сопкок.

Дома были высокие, добротные рублены из толстых листовичных бревен. У стен казачьей крепости Зашиверска устранивались шумные ярмарки, на которые с драгоценной пушницей собирались со всех концов люди тайги, тундры, гор. Навстречу из верст крепости, увенчанной красивой высокой башней-колокольней, выходили купцы с разноцветными товарами, железными изделиями и, конечно, с «огненной водой» – зеленым вином.

Ефим Бережнов прибыл в Зашиверск, когда город был в самом расцвете. Он был не только большим торговым центром, но и узлом связи, через который проходили сухопутные дороги на Колыму, Яну, Якутск, Чукотку, Камчатку и т. д. Е. Бережнев занялся торговлей. Он разбогател на скупке и перепродаже пушнины и мамонтовой кости. Скоро стал именитым купцом. И, как рассказывает семейное предание, был спонсором и строителем при перестройке храма Зашиверска.

По семейным данным у него было три сына: Андрей, Иван, Василий и дочери. Умер Ефимий в Зашиверске. После смерти Ефимия Бережнева его дети переехали в Алазейск, у реки Алазея, где построили на берегу в память о своем родоначальнике часовню. Жили потомки Бережновых там до тех пор, пока власти не заставили оставшихся в живых после эпидемии, перебраться в Среднеколымск для создания из них городского общества мешан.

...Особенно из них выделялся младший сын Ефимия – Василий. За свой бойкий ум и неутомимый характер он был прозван якутами «Мохсогол», что значит «Сокол» –

Мохчооно. У Василия Ефимовича Бережнева имелось большое количество домашнего скота. Он разводил коров и лошадей. После его смерти осталось свыше 600 лошадей. У среднего сына Ефима – Ивана был сын Лука. Однажды на Луку напал медведь, когда ехал на лошади. Не растерявшись, Лука Иванович Бережнов прыгнул на землю, выворотил с корнем лесину и, переломав ее о колено, ударил хлыстом медведя. Зверь тут же подох.

Будущий протоиерей Василий Бережнов в 1876 году служил в Момской Николаевской церкви. Из колымских иереев служил в Хонуу в 1891 г. Ксенофонт Попов, Андрей Винокуров – 1910 г. Потомки зашиверских священников служили на Колыме многие годы. В годы повстанчества репрессирован Иннокентий Гурьевич Слепцов, реабилитирован в 1992 г.

Начиная с 1735 по 1930 г.г. служение Слепцовых в Якутии, если считать, получится цифра внушительная. А где-то в дальних уголках России линию старинного колымского рода Слепцовых продолжают сыновья К. Г. Слепцова – Константин и Иннокентий. Супругой Г. Г. Слепцова была дочь колымского купца Гаврилы Бережнева – Мария (22.09.1852). Так и породнились зашиверские Слепцовы и Бережневы.

Сейчас у нас в Моме живут потомки купца Бережнева. Они нам любезно предоставили две книги о Бережневых. Благодаря краеведу из Колымы Анне Шадринной, кандидата исторических наук Марии Старостиной и потомков Бережневых Германа Петровича Безносова (Новосибирск, Академгородок), Л. А. Бережнева (Омск) нам стала известна еще одна страница истории г. Зашиверска. Леонид Петрович из Санкт-Петербурга через Интернет получил копию архива православия. Дневники священников, документы рождения, смерти бракосочетания Бережневых, Слепцовых, Поповых, Коноваловых, Трифионовых, казаков Антипиных. Все они имели очень близкие родственные связи. Автор книги благодарит Марию Ивановну Старостину, автора книги «Личности Эльгетского улуса») за большую помощь. Анне Шадринной (г. Среднеколымск) мы говорим благодарные слова от всей души и семье М. Бережнева из участка Суон-Тинт, желаем долгих лет жизни, здоровья, творческих успехов.

Л. Г. СТЕПАНОВА,
краевед.

Информация о вступлении в силу с 1 января 2020 года изменений в Федеральный Закон от 28 декабря 2017 г. № 418-ФЗ «О ежемесячных выплатах семьям, имеющим детей»

ГКУ РС (Я) «Момское УСЗН и Т при МТ и СР РС (Я)» в связи с вступлением в силу с 1 января 2020 г. Федерального закона от 2 августа 2019 г. № 305-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «О ежемесячных выплатах, семьям, имеющим детей» сообщает о том, что начинается прием заявок на продление ежемесячной выплаты в связи с рождением (усыновлением) первого ребенка до достижения им возраста 3 лет семьям со среднедушевым доходом ниже 2-кратной величины прожиточного минимума трудоспособного населения.

Федеральный закон от 2 августа 2019 г. № 305-ФЗ вступает в силу с 1 января 2020 г.

Семьи, в которых дети достигли возраста 1,5 лет в 2019 году, и семьи, которым было отказано в назначении ежемесячной выплаты в связи с превышением среднедушевого дохода, могут обратиться повторно за назначением ежемесячной выплаты в связи с рождением (усыновлением) первого ребенка до достижения им возраста 3 лет.

Справки по тел.: 2-13-22.

**ИНДИГИР
УОТТАРА**

Хаһыакка суртун!

2020 сыл бастакы аңарыгар

Тэрилтэлэргэ – 1320 солк.
Биридиллээн дыһыно – 660 солк.

*Хаһыакка суртунуу Евдокия Ивановна
Слепцова ытыар, эбэтэр редакцияба
кэлэ суруйтарыахха сөп.*

Выражаем глубокое соболезнование родным и близким по поводу кончины после тяжелой болезни народного мастера РС (Я), члена Союза журналистов РФ, члена правления союза эвенков РС (Я), ветерана труда **ЧИЧИГИНАРОВОЙ Акулины Ивановны-Догдо Асаткани.**

Светлая память о ней навсегда останется в наших сердцах. Скорбим вместе с вами.

Одноклассники 1972 г. выпуска.

**Тэрийээччи: СӨ
Бырабытталыстыбата,
"Сахабэчээт" СӨ Судаарыс-
тыбаннай автономнай тэрилтэтэ.
Таһаарааччы: "Сахабэчээт" СӨ
Судаарыстыбаннай автономнай
тэрилтэтэ.
677000, Дьокуускай к.
Орджоникидзе уул., 31 №-рэ, 124 каб.,
тел./факс: 8(4112)343917.
e-mail: sakhapechat@mail.ru
Генеральной дириэктэр
э.т. В.И. СЫРОМЯТНИКОВ.**

Сибээс эйгэтин информационнай технологияга уонна маассабай коммуникацияга надзорун федеральной структуратын Саха сиринээҥи бырабыланынатын 20.06.2019 с. бэрилинбит сибидиэтэлистибэтин ПИ № ТУ 14-00520

**Кылаабынай редактор
М. П. СТАРКОВА.**

Хаһыат нэдиэлэҕэ иккитэ тахсар. Редакцияга кирибит суруктар төнүбэттэр. Матырыйаалга актылар чэхчыллар иһин эппитинэни сурук ааптара сүгэр. Ааптар суругар этиллэр санаа хаһыат тутуһар хайысхатыттан атын булуон сөп. Быллариилэр, рекламалар ис хоһоонноругар эппитинэни тустаах киһи сүгэр. ® Реклама быһытынан бэчээттэнэр.

Хаһыат 1 №-гэр 16 ч. илин баттанна, 17 ч. график быһытынан бэчээккэ бэрилиннэ. Компьютернай талыта, верстката оройуонаабы «Индибир уоттара» хаһыат редакционнай-полиграфической комплекса оһоһулан бэчээттэннэ.

**Редакция, типография, таһаарааччы аадырыһа:
Муома улууһа, Хонуу сэл., кап. Елкин уул. 4 №-рэ.
Кээмэйэ 1 усул. бэч. л. Тиража 360.
Сыаната дуоһаар быһытынан.
Телефоннара: 8(41150)2-10-21.
Электроннай почта: indigir-uottara@yandex.ru**